

A rábírás mint elkövetési magatartás értelmezésének kérdései részesség, illetőleg öngyilkosságban közreműködés esetén

I. Bevezetés

A rábírás mint elkövetői cselekmény két kontextusban is szerepel a Btk.-ban, egyfelől mint részesi magatartás: felbujtó az, aki más bűncselekmény elkövetésére szándékosan rábír (14. §). A rábírás ebben az esetben olyan pszichikai ráhatás, amely kialakítja a tettesben a konkrét bűncselekmény elkövetésére vonatkozó szándékot (szándékkiváltó hatás).

I. 1. A rábírás mint részesi magatartás szempontjából a tettes minőségi, illetőleg mennyiségi túllépése esetére alkalmazandó jogkövetkezmények kérdése igen éles vitákat váltott ki a jogalkalmazásban és a jogtudományban egyaránt. Alapkérdés: ha a tettes a felhívásban szereplő bűncselekménynél súlyosabb bűncselekményt valósít meg, akkor a felbujtó - mint részes - a tettes által realizált bűncselekményért is büntetőjogi felelősség terheli, vagy csak annak a bűncselekménynek lehet a részese, amelyet a felhívás tartalmazott?

- a bírói gyakorlat és a jogtudomány következetesnek mondható álláspontja szerint a felbujtó nem felel az ún. *minőségi (kvalitatív) túllépésért*, tehát abban az esetben, ha a tettes a felhívásban szereplő bűncselekményhez képest más, súlyosabb bűncselekményt valósít meg (pl. ha a felbujtók a tettest a sértett bántalmazására bírják rá, de a tettes a sértettet ennek ellenére nagy erővel hátra szúrja, a felbujtók testi sértésért, míg a tettes emberölésért felel – BJD 62.)
- a *mennyiségi (kvantitatív) túllépés* esetében arról van szó, hogy a tettes a felhívásban szereplő bűncselekmény súlyosabban minősülő esetét valósítja meg – ld. a főbb vitapontok ezen eshetőség felelősségtani kérdései köré csoportosulnak

A fenti megjelölésekkel kapcsolatos terminológiai vitákba nem kívánok bocsátkozni, mindazonáltal megjegyezném: sokkal szabatosabb lenne a kvalitatív és kvantitatív túllépés fogalmi használatának fordított alkalmazása, hiszen a minősített esetek megvalósulása jelenti a tulajdonképpeni minőségi túllépést. Mindazonáltal: a felbujtónak a tettesi túllépésért fennálló felelőssége két kérdéssel is szoros összefüggésben áll: egyrészt a bűncselekmény elkövetőinek büntetési elveivel, másrészt a járulékoság értelmezésével. E három tényezőt tehát együttesen kell vizsgálni ahhoz, hogy megalapozottan tudjunk állást foglalni a felbujtói felelősség határvonalainak kérdésében.

I. 2. A rábírás mint elkövetői cselekmény ugyanakkor nemcsak részesi, hanem tettesi magatartásként is funkcionál, mégpedig az öngyilkosságban közreműködés (162. §), illetőleg az emberölés speciális alakzatának /160. § (5) bek./ elkövetési magatartásaként. Ezekben az esetekben azonban részességről nem beszélhetünk, hiszen az öngyilkosság nem bűncselekmény, következésképpen hiányzik a részesség mint járulékos magatartás megállapításához szükséges büntetendő tettesi alapcselekmény. E kontextusban az elsődleges feladat a rábíró magatartással kapcsolatos minősítési szempontok meghatározása.

---

¹ PhD, tanársegéd, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Kar, Büntetőjogi Tanszék

Jelen tanulmány tehát a rábírás mint elkövetési magatartás e két vetületével kíván foglalkozni, s bár annak ellenére, hogy egyik esetben részességről, a másik esetben pedig tettesi magatartásról van szó, a cselekmények „fiziológiája”, megnyilvánulási formája azonos (ld. rábeszélés, kérés, utasítás, stb.). Ezért mindenképpen indokoltnak tartom a két téma egyazon tanulmányban történő elemzését.

II. A bűncselekmény elkövetőire vonatkozó büntetési elvekről: parifikáció contra differenciált büntetési rendszer

A bűncselekmény elkövetőivel szemben alkalmazott szankciók vonatkozásában alapvetően kétféle nézet alakult ki a jogtörténeti hagyományok alapján: a) a parifikáció elve, amely szerint valamennyi elkövetővel szemben ugyanazt a büntetési tételt kell irányadónak tekinteni (1810-es Code Penal), illetőleg b) a részeselek esetében differenciált büntetést kell alkalmazni (XIX. sz.-i német, bajor, porosz törvénykönyvek).²

Ami a magyar jogfejlődést illeti,

- a kérdéskörrel érdemben elsőként foglalkozó 1843. évi törvényjavaslat a differenciált büntetés elve mellett foglalt állást és ezt a szemléletet követte a Csemegi kódex is azzal, hogy a bűnsegédi minőséget enyhébb elbírálás alá utalta a felbujtói magatartáshoz képest
- a szocialista jogalkotás elsősorban a bűnsegédi minőség értelmezésére helyezte a hangsúlyt: az 1950. évi II. törvény (Btá.) áttért a parifikáció elvének érvényesítésére, mindezt azzal az indokkal, amely szerint „a bűnsegély lehet olyan is, amely nélkül a bűncselekményt el sem lehetne követni.”
- az 1978. évi IV. törvény szintén a parifikáció elvét követte, ugyanakkor a 87. § (3) bekezdése lehetővé tette a büntetés kétszeres leszállítását, a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 154. sz. állásfoglalása pedig egyértelműen rögzítette, hogy a bűnsegédi minőséget enyhítő körülmények kell tekinteni (a jelenlegi gyakorlat is ezt az álláspontot követi, a bíróságok a bűnsegédek esetében inkább a Btk. által rendelt büntetési tétel alsó határához közeli büntetéseket szabnak ki).³

III. A járulékoság értelmezése a részeselek esetében

A részesség járulékosága azt jelenti, hogy szükségszerűen valamilyen tettesi cselekményhez kapcsolódik (önálló részesség nincs). A büntetőjog-tudományban számos nézet alakult azzal kapcsolatban, hogy a tettesi cselekménynek milyen kritériumoknak kell megfelelnie ahhoz, hogy a részeselek minőség megállapítható legyen: eszerint a) elegendő, ha a tettesi cselekmény pusztán tényállásszerű b) a tettesi cselekménynek tényállásszerűnek és jogellenesnek kell lennie c) a tettes cselekményének utóbbi két feltétel nélkül túlmenően bűnösnek is kell lennie. (Belovics Ervin szerint a tettesi cselekménnyel szembeni általános követelmény, hogy az elkövetéskor büntetőjogi felelősséggel tartozó tettes valamilyen, a Btk. Különös Részében meghatározott szándékos bűncselekményt minimum kísérleti szakba juttasson⁴).

Megjegyzendő, hogy a tettesi cselekmény szükségképpen bűncselekmény-jellege tekintetében sem egységesek a nézőpontok: Berkes György szerint bizonyos esetekben akkor is megállapítható a részeselek büntetőjogi felelőssége, ha a tettesi cselekmény pusztán

² Mészáros Ádám: *A részesség járulékoságának és a részeselek büntetésének törvényi szabályozásáról. De lege ferenda.* In Büntetőjogi Kodifikáció, 2003/4., 28. o.

³ Mészáros: i. m. 30. o.

⁴ Belovics Ervin - Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I.*, HVG-ORAC, Budapest, 2014. 310. o.

szabálysértésnek minősül.⁵ Megjegyezném, hogy az egykori Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában is született ilyen döntés (BH 1998. 133.). *Mészáros Ádám* szerint ugyanakkor ez hibás nézőpont, mivel 1. olyan tettesi cselekmény esetében, amely nem bűncselekmény, fogalmilag kizárt a részesek büntetőjogi felelőssége 2. a szabálysértési törvény is tartalmazza a részesség fajtáit, tehát – amennyiben a tettesi cselekmény szabálysértés – akkor a részesek is csak az Sztv. alapján minősülhetnek részeseknek.⁶

Kérdés: túllépés esetén a részesi felelősség csak a *tettes alapcselekményéhez*, vagy - szigorúbb szabályok szerint - a *tettes által megvalósított konkrét bűncselekményhez* igazodik-e? E kérdésre a jogtudomány, a bírói gyakorlat és a jogalkotás is kialakította a maga ellentmondásos válaszait.

IV. A túllépésért fennálló felbujtói felelősséggel kapcsolatos jogtudományi álláspontok

Finkey Ferenc nem differenciált minőségi és mennyiségi túllépés között, álláspontja szerint a felbujtó csak azért a cselekményért felelős, amelyre a tettest rábírta. Vámbéry Ruzstem már megkülönböztette a kvalitatív és kvantitatív túllépést.⁷ Álláspontja szerint a felbujtó a mennyiségi túllépésért nem felel, a minőségi túllépésért azonban – az eshetőleges szándék határain belül – igen (pl. ha a adott dolog jogtalan eltulajdonítására felbujtott tettes a dolgot előbb kölcsön kéri, majd elsikkasztja, a felbujtó felelős a tettes minőségi túllépéséért).⁸

Fayer László szintén nem tartotta megállapíthatónak a részes felelősségét excessus esetére, ugyanakkor a túllépés minőségi és mennyiségi típusainak eltérő jelentéstartalmat tulajdonított: eszerint mennyiségi túllépésről akkor van szó, ha a tettes a részesi cselekményhez kapcsolódó súlyosabb bűncselekményt követ el (pl. lopás helyett rablást, vagy könnyű testi sértés helyett súlyos testi sértést), minőségi túllépés esetében pedig a tettes a részesi cselekménytől teljesen független, más bűncselekményt követ el (pl. lopás helyett emberölést).⁹

Tokaji Géza, Nagy Ferenc, Wiener A. Imre, Földvári József és Belovics Ervin szerint a részeseket a tettesi túllépés egyik változata esetében sem terhelheti büntetőjogi felelősség. Nagy Ferenc szerint sokkal következetesebb megoldás, ha a részes cselekménye a tettes alapcselekményéhez és nem az általa ténylegesen megvalósított cselekményhez igazodik, ugyanis ezzel lehetővé válik, hogy a tettes és a részes cselekménye különböző tényállásokba ütközzön, illetőleg különbözőképpen minősüljön.¹⁰ Belovics szerint a felbujtó felelősségét semmilyen esetben nem lehet olyan cselekvőségre vonatkoztatni, amelyre annak szándéka nem terjedt ki.¹¹

A fentiekkel ellentétben eltérő nézőpontot vall Békés Imre és Berkes György¹²: álláspontjuk szerint ugyanis abból, hogy a részesekre is a tettesekre irányadó büntetési tételt kell alkalmazni, az következik, hogy a felbujtó a mennyiségi túllépésért mindenképpen felelősséggel tartozik (pl. ha a felbujtó súlyos testi sértésre bírja rá a tettest, viszont a sértett a bántalmazás következtében meghal, a felbujtó is halált okozó testi sértés miatt kell, hogy feleljen). E nyelvtani értelmezés létjogosultságát ugyanakkor vitatja Mészáros Ádám, aki szerint az idézett

⁵ Berkes György: *Az elkövetők*. In Berkes György - Kiss Zsigmond - Kónya István - Molnár Gábor - Rabóczki Ede (szerk. Berkes György): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. 2. kiadás*. HVG-ORAC, Budapest, 2002. 56. o. In Mészáros: i. m. 32. o.

⁶ Mészáros: i. m. 32. o.

⁷ Finkey Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*, Grill, Budapest, 1909. 302. o. In Mészáros: i. m. 29. o.

⁸ Vámbéry Ruzstem: *Büntetőjog*, Grill, Budapest, 1913. 259. o. In Mészáros: i. m. 29. o.

⁹ Fayer László: *A magyar büntetőjog kézikönyve*, Franklin-társulat, Budapest, 1895. 244. o. In Mészáros: i. m. 30. o.

¹⁰ Mészáros: i. m. 30. o.

¹¹ Belovics - Nagy - Tóth: i. m. 313. o.

¹² Berkes: i. m. 56. o. In Mészáros: i. m. 31. o.

Btk. szabály /14. § (3) bek./ pusztán a részesek büntetési parifikációját kívánja érvényre juttatni, azon túlmutató célja azonban nincs.¹³

V. A túllépésért fennálló felbujtói felelősséggel kapcsolatos bírósági gyakorlat

A legfőbb bírói fórum fenti tárgykörben körvonalazódott ítélkezési gyakorlata – az utóbbi 20 év viszonylatában – nem tekinthető egységesnek: a döntések egyik csoportjába azok tartoznak, amelyek szerint a részesi felelősség – valamilyen módon – megállapítható még túllépés esetén is. Itt megemlíthetőek a következő döntések:

- a felbujtó felel a mennyiségi túllépésért, kivéve, ha a szándékon túli eredményt illetően a tettet csupán gondatlanság terheli (BH 1994. 296)
- a felbujtó a tettes minőségi túllépéséért nem felel, a mennyiségi túllépésért viszont igen (BH 2012. 111)

A fentiekkel ellentétes álláspont is ismeretes, eszerint a részes a súlyosabb eredményért sem minőségileg, sem mennyiségileg nem büntethető, mivel a részesek büntetőjogi felelőssége a szándékuk terjedelmére korlátozódik (BH 1998. 1., BH 1994. 296.)

Megjegyzendő: ha a felbujtás súlyosabb deliktum létrehozására irányul, de a tettes csak az enyhébb minősítésű bűncselekményt valósítja meg, egységesnek tekinthető a bírói gyakorlat abban, hogy a felbujtót csak a tettes által ténylegesen elkövetett cselekményért terheli felelősség (BH 1997. 466.).

VI. A túllépésért fennálló felbujtói felelősséggel kapcsolatos lehetséges jogalkotási megoldások és szabályozási javaslatok

A 2012. évi C. törvény (Btk.) sem a közvetett tettes, sem a részesek esetében nem ad konkrét támpontot a túllépésért való felelősség kérdésében. Kérdés, hogy e dogmatikai probléma megoldása a jogalkotó, vagy a jogalkalmazó feladata e? Tény, hogy az *excessus mandati* mint a büntetőjog általános részének tárgykörébe tartalmazó jogintézmény a bírói gyakorlat által is fejleszthető, mindazonáltal elgondolkodtató, hogy nem sérül-e a *nullum crimen sine lege scripta* elve azzal, hogy a jelenleg hatályos büntetőkódex mindössze a parifikáció elvére utal / ld. 14. § (3) bek./. A túllépésért fennálló felelősség kérdése tehát továbbra is de lege ferenda javaslatokat igényel, így például indokolt lehet az alábbi normaszöveg törvényi beiktatása: „a részesekre annak a bűncselekménynek a büntetési tétele az irányadó, amelyben közreműködtek.”¹⁴

VII. Az öngyilkosságban közreműködéssel kapcsolatos rábíró magatartás

Az öngyilkosság és az öngyilkosságban közreműködés büntetőjogi értékelése közötti különbségtétel hosszas jogfejlődési folyamat eredménye. A középkori magyar jogszemléletben a keresztény világkép, a kánonjog hatása egyértelműen érezhető volt, ennél fogva évszázadokon át az öngyilkosság is büntettnek minősült. Csak a büntetőjogi dogmatika fejlődésével alakult ki azon egységesnek tekinthető álláspont, amelynek alapján sem az öngyilkosság, sem az öngyilkossági kísérlet nem büntetendő. Jóllehet, a felelősség kérdése az öngyilkosságot megkísérlők esetén hosszabb vitákat váltott ki, azonban többségében azok az álláspontok diadalmaskodtak, amelyek alapján az ilyen cselekményt elkövető személyek többnyire a

¹³ Mészáros: i. m. 31. o.

¹⁴ Mészáros: i. m. 33. o.

beszámítási képességet korlátozó vagy kizáró elmeállapotban vannak, így az ilyen cselekmények prevenciójának nem a büntetőjogi szankcionálás a megfelelő eszköze.¹⁵

E meggondolások azonban – helyesen – nem érvényesülhetnek azon személyeket illetően, akik az öngyilkosság végrehajtásában valamilyen közreműködő (rábíró, vagy segítő jellegű) tevékenységet fejtenek ki. Utóbbi személyi csoport esetében ugyanis általában nem állapítható meg semmiféle elmezavar, így cselekvésük aggálymentesen bevonható a büntetőjogi felelősségrevonás körébe. Ezzel kapcsolatban azonban felmerül számos előzetes kérdés: 1. lehet-e jelentősége az öngyilkosságot elkövető, vagy megkísérlő személy tulajdonságainak (ld. életkor, elmeállapot) a közreműködő által elkövetett cselekmény bűncselekményi minősítése szempontjából? 2. azonos megítélés alá kell-e helyezni a rábíró, illetőleg a segítségnyújtó tevékenységet? 3. milyen elkövetői alakzatnak felel meg a közreműködő tevékenysége?

VII.1. Az öngyilkosság értékelése az egyetemes-és magyar jogtörténetben

Az archaikus római jogban mind az öngyilkosság, mind az abban való közreműködés negatív jogkövetkezményekkel járt: az öngyilkosok holttestét megbecstelenítették; katonák esetében az öngyilkosság megkísérlését dezertálásnak tekintették és halállal büntették (kimentési oknak minősült a gyász, a betegség, vagy az alkoholos állapot); azt a rabszolgát pedig, aki felismerte ura öngyilkossági szándékát, de azt nem akadályozta meg, szintén halálbüntetéssel sújtották.¹⁶

A fenti szemlélet a középkori kánonjog normáiban is érvényesült: az öngyilkosság kiátkozás alapjául szolgáló bűnnek minősült¹⁷; az öngyilkosokat egyházi közreműködéssel nem lehetett eltemetni, amely gyakran a holttest megbecstelenítésével párosult; az öngyilkosok vagyonát elkobozták, abból a törvényes örökösök nem részesülhettek; az öngyilkossági kísérletek elkövetőivel szemben pedig a legsúlyosabb büntetéseket szabták ki, illetőleg sok esetben a hozzátartozók felelőssége is megállapítást nyert abban az esetben, ha nem tettek meg mindent az öngyilkosság elkövetésének megakadályozása érdekében.

A felvilágosodás hatására (Montesquieu, Voltaire, Rousseau) az öngyilkosság megkísérlését, illetőleg annak végrehajtását pönalizáló rendelkezéseket hatályon kívül helyezték, bár ebben a tekintetben nem volt egységes az európai joggyakorlat: Angliában ugyanis egészen 1961-ig büntettnak minősült az öngyilkossági kísérlet.

A magyar jogfejlődésre ugyancsak hatással voltak a kánonjogi hatások: ennek megfelelően az egyház megtagadta az ilyen személy eltemetését, ugyanakkor 1791-től az ilyen cselekményeket a „világi törvények” szerint már nem büntették, pusztán az 1852-ben hatályba lépett osztrák Btk. minősítette kihágásnak az öngyilkossági kísérletet.

Tényleges változást az 1878. évi V. törvény (Csemegi Kódex) hozott, amely már semmilyen szankciót nem tartalmazott az ilyen személyek esetében.¹⁸ A Csemegi kódex máig

¹⁵ Filó szerint ugyanakkor „nem tartható a magyar jogirodalomban uralkodó álláspont, amely minden öngyilkosságot – kivétel nélkül – kórosnak bélyegez, az öngyilkost beszámítatlannak tartja, az öngyilkosságot balesetként kezeli és ezzel a halálra irányuló akaratot a természeti oksággal egy szintre helyezi. A büntetőjognak - amely felelősségi rendszerét változatlanul a szabad akarat tanára alapítja - el kell fogadnia, hogy létezik olyan élethelyzet, amelyben az autonóm személy, legalábbis szubjektív racionalitásának megfelelően, felelősen dönt a saját életének önkezdő befejezéséről.” Filó Mihály: *Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban*. Doktori értekezés tézisei. ELTE ÁJK, Budapest, 2007. 14. o. http://www.ajk.elte.hu/file/AJKDI_FiloMihaly_tez.pdf

¹⁶ Belovics Ervin: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*, Magyar Jog, 2014/3., 194. o.

¹⁷ A Decretum Gratiani az öngyilkosságot gyilkosságnak fogja fel. Filó: *Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban*. ELTE Eötvös Kiadó Budapest, 2009. 233. In. Belovics Ervin: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 194. o.

¹⁸ Indokolásképpen érdemes utalni Angyal érveire: 1. ha az öngyilkosság eredményes, nincs olyan személy, akit felelősségre lehetne vonni 2. kísérlet esetében nincs ok a büntetésre, mivel az öngyilkos nyilvánvalóan beszámíthatatlan. Angyal Pál: *Az ember élete elleni bűncselekmények és a párviadal*. Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest, 1928. 63-64. In: Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m.

kiható újításának tekinthető azonban, hogy külön törvényi tényállásként szabályozta az öngyilkosságban közreműködést, illetve szerepvállalást. A 283. § alapján három évig terjedő fogházzal volt büntetendő az, aki valakit öngyilkosságra rábír, vagy e célra eszközöket szolgáltatott.¹⁹

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló *1961. évi V. törvény* miniszteri indokolása szerint „az öngyilkosság a szocialista erkölccsel ellentétes {...} olyan társadalomra veszélyes cselekmény, amely csak azért nem büntethető, mert vele szemben a büntetés céljai nem valósulhatnak meg {...}.”²⁰ A törvény azonban továbbra is büntetni rendelte az öngyilkosságban közreműködést, amelynek talán legszabatosabb indokát Horváth Tibor adta meg: „amennyiben a kívánatra ölés büntetendő, úgy az öngyilkosságban közreműködés sem maradhat büntetlen.”²¹ A szerző álláspontja szerint a döntő elhatárolási ismérv egyébként az öngyilkos személy, és a közreműködő beszámítási képessége közötti különbség.

Az *1978. évi IV. törvény* (korábbi Btk.) továbbra is fenntartotta az öngyilkosságban közreműködés törvényi tényállását, de már nem határozott meg a bűncselekményhez kapcsolódó minősített eseteket. A 168. § a következőket tartalmazta: „Aki mást öngyilkosságra rábír, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot megkísérlik, vagy elkövetik, büntetett követ el és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Újabb jelentős változást a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló *2012. évi LXII. törvény* hozott, amely kiegészítette a korábbi Btk. 166. §-ba ütköző emberölés büntetét: ennek alapján emberölés tetteseként rendelte felelősségre vonni azt, aki 14. életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt bír rá öngyilkosságra.

Az előbbi szabályt a jelenleg hatályos Btk. (*2012. évi C. törvény*) is fenntartja /160. § (5) bek./, ráadásul újra az öngyilkosságban közreműködés minősített eseteként szabályozza azt az eshetőséget, ha 18. életévét betöltött személy 18. életévét be nem töltött személyt bír rá öngyilkosságra, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik /162. § (2) bek./.²² Az öngyilkosságban közreműködés objektív büntethetőségi feltétele tehát az öngyilkosság eredményesen végrehajtása, vagy minimálisan annak kísérlete.²³ Összességében megállapítható, hogy az új Btk. alkotói a cselekmény szigorítása mellett foglaltak állást.

195.

¹⁹ Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 195. o.

²⁰ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1962, 428. In. Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 195. o.

²¹ Horváth Tibor: *Az élet, testi épség, egészség büntetőjogi védelme*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1965, 280. o.

²² A törvényhez fűzött miniszteri indokolás szerint az öngyilkosság, illetőleg annak kísérlete nem nyerhet büntetőjogi értékelést, az ahhoz kapcsolódó felbujtói, illetőleg bűnsegédi magatartás azonban igen.

²³ Utóbbi esetben is azonban az öngyilkosságban közreműködés befejezett alakzata miatt kell felelősségre vonni a közreműködőt.

VIII. Az öngyilkosságot elkövető, vagy megkísérlő személy tulajdonságainak jelentősége az öngyilkosságban közreműködő személy cselekményének minősítése szempontjából

Az öngyilkosságot elkövető, vagy megkísérlő személy (a továbbiakban: sértett) tulajdonságaival kapcsolatban két faktor játszhat szerepet a közreműködő cselekményének büntetőjogi értékelése szempontjából: az életkor, illetőleg az akaratni képesség. A minősítés szempontjából három variáció jöhet szóba: emberölés alapesete a 160. § (5) bek. visszautaló rendelkezése alapján /a továbbiakban: 160. § (1) bek./, öngyilkosságban közreműködés alapesete /a továbbiakban: 162. § (1) bek./, illetőleg öngyilkosságban közreműködés minősített esete /a továbbiakban: 162. § (2) bek./

VIII. 1. A sértett életkorának jelentősége

A 14. életévét be nem töltött (gyermekkorú) sértett esetében vélemezni kell az akaratni képesség hiányát, emiatt a közreműködő személy cselekménye emberölésnek és öngyilkosságban közreműködésnek is minősülhet. Az elhatárolási ismérv a közreműködő elkövetési magatartása, illetőleg a cselekmény eredménye. A hatályos szabályok szerint a közreműködő személy cselekménye

- a 160. § (1) bek. szerint minősül, ha rábíró jellegű (szándékkiváltó) és az öngyilkosság következtében a sértett meghal, ellenben
- a 162. § (2) bek. szerint minősül, ha pusztán segítségnyújtásként (szándékerősítésként) értékelhető, vagy ha rábíró jellegű ugyan, de a sértetti cselekmény kísérleti fázisban marad

A 14. életévét már betöltött, de 18 év alatti (fiatalkorú) sértett esetében - ha nem minősül akaratnyilvánításra képtelennek - a cselekmény kizárólag a 162. § (2) bek. szerint minősülhet.

A 18. életévét betöltött (nagykorú) sértett esetében - ha nem minősül akaratnyilvánításra képtelennek - a cselekmény kizárólag a 162. § (1) bek. szerint minősülhet.

VIII. 2. A sértett akaratni képességének jelentősége

A hatályos Btk. - némileg felületesen - pusztán a sértett akaratnyilvánításra való képtelenségét nevezi meg a közreműködő cselekményének jogi minősítése szempontjából releváns faktorként: ilyenkor a közreműködő személy cselekménye szintén

- a 160. § (1) bek. szerint minősül, ha rábíró jellegű (szándékkiváltó) és az öngyilkosság következtében a sértett meghal, ellenben
- a sértett életkorától függően 162. § (1), vagy (2) bek. szerint minősül, ha pusztán segítségnyújtásként (szándékerősítésként) értékelhető, vagy ha rábíró jellegű ugyan, de a sértetti cselekmény kísérleti fázisban marad

A fő probléma az akaratnyilvánításra való képesség meghatározásával kapcsolatos, ugyanis - nézetem szerint - a büntetőjog fogalmi rendszerének alapulvételével ez csak a beszámítási képesség egyik komponensét jelenti a felismerési képesség mellett. Emiatt sokkal szabatosabb lenne a 160. § (5) bek.-nek megfogalmazása, ha „beszámítási képességgel nem rendelkező” személyekre utalna. Mindazonáltal az akaratnyilvánításra való képtelenséget minden esetben meg kell állapítani gyermekkorúak (16. §), a beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapotban szenvedő személyek /17. § (1)/, illetőleg a beszámítási képességet kizáró kényszer vagy fenyegetés hatása alatt álló személyek /19. § (1)/ esetében.

IX. A közreműködő magatartás mint elkövetői alakzat értékelése

Aki mást öngyilkosságra rábír, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, a 162. § önálló tette. Ugyancsak tettesi minőséget kell megállapítani a 160. § (5) bek. esetén, ugyanakkor itt már vitatott, hogy közvetlen, vagy közvetett tettességről van-e szó:

- egyes nézetek szerint utóbbi esetben – tehát amikor az elkövető gyermekkorú, vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt bír rá eredményesen az öngyilkosságra – közvetett tettesként elkövetett emberölés megállapításának van helye (BH 1983. 7, illetőleg Angyal Pál, Horváth Tibor)
- más álláspontok szerint ugyanakkor közvetett tettességről fogalmilag csak akkor lehet beszélni, ha az elkövető valamilyen bűncselekmény elkövetésére használ fel büntetőjogilag felelősségre nem vonható személyt; az öngyilkosság azonban nem bűncselekmény, így ebben az esetben is csak közvetlen tettességet lehet megállapítani (Belovics²⁴)

A másik vitapont azzal kapcsolatos, hogy lehet-e részese a 162.§-ban foglalt bűncselekménynek, azaz: hogyan kell értékelni a rábírót rábíró, a segítségnyújtónak segítséget nyújtó, stb. cselekményét? Egyes nézetek szerint a részesség azért nem jöhet szóba, mert

- annak járulékos jellege szükségképpen feltételez egy büntetendő tettesi alapcselekményt, ami - az öngyilkosság büntetlensége miatt - hiányzik (Belovics²⁵, Filó²⁶)
- a jellegét tekintve semmiben sem különbözik a tettesi magatartástól (Földvári²⁷)
- a 162. § már eleve sui generis részesi magatartást magában foglaló tényállás (Kis - Hollán²⁸)

Más nézetek alapján ugyanakkor szóba jöhet a részesség is: Edvi Illés szerint a 162. § vonatkozásában felbujtói minőséget kell megállapítani akkor, „ha valaki mást rábír arra, hogy az egy harmadikat az öngyilkosságra rábeszéljen, vagy annak e célból a szükséges eszközöket vagy szereket nyújtsa {...}”; bűnsegédi minőség megállapításának van helye, ha „valaki a segélynyújtónak az eszközöket vagy szereket szolgáltatja, avagy azok beszerzése tekintetében tanácsot, utasítást, stb. ad {...}”²⁹

X. A közreműködés mint elkövetési magatartás értelmezésének kérdései az öngyilkosságban közreműködés és az emberölés elhatárolása szempontjából

---

²⁴ Belovics Ervin - Molnár Gábor - Sinku Pál: Büntetőjog Különös Rész. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2001, 99. o.

²⁵ Belovics az öngyilkosság büntetlenségét azon jogállami alaptételből vezeti le, miszerint „a jogalkotó nem fenyegeti büntetéssel az individuum saját életét, testi épségét vagy javait sértő, illetve veszélyeztető cselekményeit {...} kivéve, ha az ilyen tevékenység társadalomra gyakorolt negatív hatása nagyobb, mint az egyén saját személyével kapcsolatos rendelkezési szabadságának biztosításához fűződő érdek. Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 202. o.

²⁶ Filó: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. ELTE, Eötvös Kiadó, Budapest, 2009, 233. In. Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 202. o.

²⁷ Erdősy Emil - Földvári József: *A magyar büntetőjog különös része*. Janus Pannonius Tudomány Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar. Pécs (a kiadás évszáma nincs feltüntetve ISBN: 9636413258), 95. In: Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 201. o.

²⁸ Kis Norbert - Hollán Miklós: *A magyar büntetőjog tankönyve*, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 63. In: Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 202. o.

²⁹ Edvi Illés Károly: *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. Második Kötet. Második teljesen átdolgozott kiadás. Révai testvérek. Budapest, 411. In. Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 201. o.

Az öngyilkosságban közreműködés mint elkövetési magatartás szempontjából a rábírás és a segítségnyújtás fogalma kíván meg többletmagyarázatot: a *rábírás* olyan ráhatás, amelynek folytán az öngyilkosság elkövetésére irányuló elhatározás kialakul. A *segítségnyújtás* tartalmát tekintve az öngyilkosság véghezvitele előtt vagy azzal egyidejűleg tanúsított olyan tevőleges, akár mulasztásban megnyilvánuló magatartás, amely előmozdítja vagy megkönnyíti az öngyilkosságot.³⁰ *Ha az elkövető a rábíró magatartásán felül még segítséget is nyújt az öngyilkosság véghezviteléhez, akkor is a rábírással elkövetett közreműködés megállapításának van helye. Az öngyilkosság véghezvitelénél vagy annak megkísérlésénél való pusztja jelenlét – anélkül, hogy ennek a szándék kialakításában vagy erősítésében szerepe lenne – nem az öngyilkosságban való közreműködés, hanem a segítségnyújtás elmulasztásának törvényi tényállásába ütközik.*

Sem a bírósági gyakorlat, sem a jogtudomány nem egységes annak megítélése kérdésében, hogy kell-e valamilyen jelentőséget tulajdonítani a rábíró, illetőleg a segítségnyújtásban megnyilvánuló magatartás közötti különbségnek a bűncselekmény minősítése kérdésében. Ebben a tekintetben az alábbi álláspontok ismereteseek:

- az öngyilkossághoz való segítségnyújtás esetében közömbös a sértett életkora, illetőleg a beszámítási képessége: ilyenkor öngyilkosságban közreműködést kell megállapítani (BH 1983. 7)
- lényegében az előző álláspontra helyezkedik Belovics és Kónya is, aki szerint az emberölés megállapításának lehetőségét csak a rábírás esetére lehet korlátozni³¹
- ezzel ellentétes nézetet képvisel a Kúria 3/2013. BJE. III/2. sz. Büntető jogegységi határozata, amely szerint „akaratnyilvánításra képtelen passzív alany esetén, minthogy az ilyen személy általában az öngyilkosságra vonatkozó akarat elhatározására sem képes, segítségnyújtással az öngyilkosságban közreműködés fogalmilag nem valósulhat meg. Ilyenkor a tárgyi értelemben öngyilkosságot kimerítő tevékenység segítése {...} öngyilkosságra rábírás, ami az emberölés megállapítására ad alapot.”

XI. A Kúria 3/2013. BJE. III/2. sz. Büntető jogegységi határozatával (a továbbiakban: határozat) kapcsolatos megjegyzések

A tanulmány témakörét érintő határozat két pontban is vitatható: az egyik vitapont a Btk. 160. § (5) bek.-nek értelmezésével kapcsolatos, amely a 160. § (1) bek. szerint rendeli büntetni azt, aki 14. életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt bír rá eredményesen az öngyilkosságra. Az idézett döntés álláspontja szerint jelen jogi norma

- rendszertani elhelyezkedéséből
- tartalmából, illetőleg
- a Btk. 160. § (2) bek. j) pontjában szereplő passzív alany (ld. védekezésre képtelen személy) azonos voltából az következik, hogy ezt a cselekményt a Btk. 160. §-ának (2) bekezdésében felsorolt körülmények nem minősítik súlyosabban.

Véleményem szerint az emberölés ezen változatának minősítése szempontjából nem nyelvtani, illetőleg a rendszertani, hanem történeti, illetőleg teleologikus értelmezéssel kell operálni. Mindenekelőtt megjegyezném, hogy a határozat nyelvtani, illetőleg rendszertani értelmezésre való hivatkozással sem indokolható, mivel a jogalkató – a 160. § (5) bek.-t a 160. §

³⁰ Ilyen például az öngyilkosság véghezvitelére alkalmas eszközök beszerzése, ezeknek az önpusztító cselekmény végrehajtására alkalmassá tétele, átadása, a cselekmény elkövetésében való segédkezés, kioktatás az eszközök, anyagok felhasználására.

³¹ Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 201. o.

(1) bek.-hez visszautalva – „közvetett módon” maga is teret enged a minősített esetek megállapíthatóságának (a határozat értelmezése alapján az emberölés alapesetének sem lehetnének minősített esetei, ami jogi abszurdum). *Ad interpretatio historica*: kétlem azon jogalkotói szándékot, amely kizárná pl. a különös kegyetlenség megállapíthatóságát ilyen sértetti kör öngyilkosságra való rábírása esetében. *Ad interpretatio teleologica*: a bűncselekmény társadalomra való veszélyességének okán a határozat okfejtése aránytalannak és indokolatlannak tűnik a jövőre nézve

A fentiek alapján a határozatot úgy kellene módosítani, hogy csak a 160. § (1) bek. i) pontja (ld. a tizenegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére történő emberölés), illetőleg a j) pontja (ld. védekezésre képtelen személy sérelmére történő emberölés) nem állapítható meg minősítő körülményként, mivel az a kétszeres értékelés tilalmába ütközik. A többi minősített eset megállapítására azonban kell, hogy lehetőség legyen.

A másik vitapont a 162. §-ban foglalt egyik elkövetési magatartás, a segítségnyújtás értelmezésével kapcsolatos. A Kúria legújabb álláspontja szerint ugyanis a cselekmény ebben az esetben is minősülhet a 160. § (1) bek. szerint, amennyiben a sértett akaratnyilvánításra képtelen: az ilyen személyek ugyanis még az öngyilkosságra vonatkozó akarat elhatározására sem képesek. Belovics azért vitatja jelen álláspontot, mert az akaratnyilvánításra képtelen személyek esetében is feltételezni kell az öngyilkosságra irányuló szándék valóságát, így szintén csak a rábírásnak lehet jelentősége az emberölés megállapítása szempontjából;³² és az említett szabály eltérő büntetőjogi értékelést eredményezne a 14. életévét be nem töltött, illetőleg az akaratnyilvánításra képtelen sértett vonatkozásában annak ellenére, hogy mindkét személyi csoport esetében törvényi védelem az akaratnyilvánításra való képtelenség.³³

XII. Záró gondolatok

A fentiek alapján látható, hogy a rábíró magatartással kapcsolatos dogmatikai vitapontok sokrétűek, azok a legtöbb esetben Kúria általi jogértelmezési feladatokat generálnak.

1. Az első vitapont - általánosságban - a felbújtó büntetőjogi felelősségének mértékével kapcsolatos a tettes ún. mennyiségi túllépése esetén: ezzel kapcsolatban úgy vélem, hogy mindenkor az elkövető eredeti szándéka értékelendő, ennek alapján a felbújtó csak a felhívásban szereplő bűncselekménynek lehet a részese.
2. A második kérdéskör az öngyilkosságban közreműködés törvényi tényállásával kapcsolatos, amellyel kapcsolatban egyes szerzők eltérő, más szerzők azonos minősítést kapcsolnának a segítségnyújtáshoz, illetőleg a rábíró jellegű magatartáshoz. Ezzel kapcsolatban tény, hogy a gyermekkorú, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen sértettek esetében – befolyásolhatóságuk okán – potenciálisan sokkal inkább veszélyeztetett személyekről van szó, illetőleg a rábíró magatartás társadalomra való veszélyessége mindenképpen nagyobb, ezért ennek a különbségnek a büntetőjog szabályaiban is kifejezésre kell jutnia, ugyanakkor a magam részéről úgy vélem, hogy a két elkövetési forma között csak a szankció tekintetében lehetne különbséget tenni, a minősítés vonatkozásában azonban semmi esetre sem. Ebben a tekintetben kétféle megoldás körvonalazódhat:
  - emberölés alapesetéért felel, aki 14. életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra elkövetésére rábír, vagy ahhoz segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot elkövetik

³² Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 200. o.

³³ Belovics: *Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai*: i. m. 201. o.

- öngyilkosságban közreműködés legsúlyosabban minősülő esetéért felel, aki 14. életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra elkövetésére rábír, vagy ahhoz segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik

A büntetési tételek jogalkotó általi szigorításával, valamint a két magatartási formához fűzött eltérő mértékű büntetés bíróság általi kiszabásával kialakulhat egy - a mostani helyzetenél sokkal egyértelműbb és kevesebb vitát generáló állapot. A büntetőjogi gondolkodásmódtól azonban idegennek vélem a rábíró, illetőleg segítségnyújtó magatartás közötti minősítésbeli differenciálást (ld. egyiknél adott esetben emberölést, másikonál öngyilkosságban közreműködést kell megállapítani), elvégre a törvényi hipotézis - öngyilkosság, illetőleg öngyilkossági kísérlet - mindkét esetben azonos. Tény, hogy egyik magatartás esetében sincs szó részességről, hiszen hiányzik a büntetendő tettesi alapcselekmény. A büntetőjogi dogmatika viszont „akkor következetes önmagához”, ha ezt a két eshetőséget – legalább a minősítés szempontjából – azonos szinten kezeli. A különbözőségnek tehát csak a büntetés kiszabása körében lehet jelentősége, akár csak a felbujtók, illetőleg bűnszervezetek mint részesek esetében.